

NÉPNEVELŐK LAPJA

NEVELÉS- ÉS OKTATÁSÜGYI HETILAP.

Laptulajdonos és kiadó:

A „NÉPNEVELŐK BUDAPESTI EGYESÜLETE.”

Felelős szerkesztő:

SOMLYAY JÓZSEF.

Megjelenik a lap minden szombaton. **Előfizetési ára:** Egész évre 4 frt, félévre 2 frt, negyedévre 1 frt. Egyes szám 10 kr. Előfizetések és reclamációk **Ross Nándor** egyesületi pénztárhoz, (VII. ker., Belső dob utca 15. sz.) hirdetések és ezeknek díja pedig **Neumayer Ede** nyomdatulajdonoshoz, (VI. ker., Ó-utca 2. sz.) Kéziratok pedig **Somlyay József** szerkesztőhöz (Budapest, I. ker. Krisztinaváros, pálya-utca 9. sz. a.) küldendők.

Pauler Tivadar.

„Meghalt. Ki halt meg? . . . . ?
Vagy nem ismerték nevét?”

Gyász borult a magyar nemzetre.

A haza, ez áldott jó anya, elvesztette egyik édes gyermekét, el egyik leghűségesebb fiát.

Pauler . . . . nincs többé közöttünk.

Nagy a mi bánatunk, mert nagy a veszteségünk.

Alkotmányos korszakunknak lassan, de biztosan haladó processusában fáradhatatlan munkássága, törhetetlen erélye s pártatlan igazságossága által messze kimagasló alak volt ő. Bizalommal, reménynyel tekintett a nemzet e tisztán fénylő alakjára a haza minden gyermeke, s ő szeretettel karolt át mindannyiunkat, nem azzal, mely kényeztet, hanem mely tesz némán s áld láthatatlanul.

Elvesztettük őt, reményünk támaszát, éltünk drága kincsét.

Az államélet egyik legerősebb oszlopát vesztette el elhunyt miniszterében, akorona egyik hatalmas támaszát meghitt tanácsosában.

Nagy volt ő az államkormányzás, nagy a politikai küzdelem terén, de bölcsessége és tudománya még nagyobb volt ennél, messze túlhaladt az az emberöltőkön. Bevilágított a lelkek lelkébe.

Nagy volt tudománya, nagy a szerénysége, nagy egyszerűsége. E fényes tulajdonokkal tündöklött ő a nemzeti, a társadalmi élet derült kék egén.

Kit ne hódítottak volna meg e fényes tulajdonok?

Nemes lelke melegen éltető sugárainál a hódolat, a hála szent érzete támadt fel az ember lelkében, egyformán adózott ezzel neki kicsi és nagy. S e nemes szellem itt hagyott benneteket, mély űrt hagyva lelkünkben a szeretet, a hódolat s a hála érzetének.

Ki volt érdemesebb rá, mint ő?

Elköltözött. Koporsóját a nemzet fiai mély fájdalommal veszik körül. Könnyet hullat rá a szegény és gazdag, könnyet kicsi és nagy. Háláját, tiszteletét jó leróni az egyszerű fakoporsó mellé a meghámlott marku napszámos, s a nélkülözést nem ismerő főúr; háláját, tiszteletét a rongyokba burkolt koldus s a bibor- és bársonyba öltözött főrangú nemes. Ott áll mélyen meghatott lélekkel a koporsó mellett az ország fölkeent feje, a fénytől és pompától tündöklő koronás magyar király is. Együtt érzi, együtt fájlalja mind a veszteséget, mely az elköltözött halálával a nemzetet érte.

A fájdalom mélyen sujtó, néma érzetével követtük mi, néptanítók is a koporsót, mely a legdrágább hamvakat rejté el előlünk. Elvesztettük népnevelésünk ügyének leghivebb barátját, el buzgó apostolat. Szelleme, mely annyi fényt árasztott reánk s jóságával táplálta lelkeinket, elköltözött az örökkévalóságba.

Ki fogja pótolni veszteségeinket?!

Somlyay József.

Pauler Tivadar s a népoktatás ügye.

A magyar nemzet minden fia mély részvéttel és fájdalommal értesült Pauler Tivadar magy. kir. igazságügyi miniszternek m. hó 30-án bekövetkezett haláláról. Nem jött ez váratlanul. A betegség, mely az államélet e kiváló alakjára utóbbi időben oly súlyos mértékben nehezedett, megtörte a munkában utolsó perczéig ki nem fáradt ősz államférfit s véget vetett drága életének. Az egyszerű polgár fiából lett miniszter, kit mély tudománya, higgadt bölcsesége és rendithetlen hazafisága emelt a magas polczra, közbecsülésnek örvendett mindenfelé. A király kegye méltán érte őt, midőn a korona tanácsába meghívatott. Osztatlan örömmel fogadta e kinevezést a haza minden polgára. A törvényhozás terén kifejtett áldásos működése maradandó nevet biztosított neki törvénykönyveinkben.

Hasznos munkásságot, élénk tevékenységet fejtett ki közoktatásunk terén is. Hálás érzelemmel adózunk az elhunyt tudós, tanár, állam-

férfi és nagy hazafi emlékének, midőn tetteiben és eredményekben dus életét s a népnevelés terén kifejtett munkásságát rövid vonásokban olvasóinkkal megismertetjük.

Pauler Tivadar szül. Budán 1816. ápr. 9-én, hol atyja a magyar főhadí kormányánál szolgált. Édes anyja a honi jogirodalom történetében ismertes Markovics Mátyás leánya volt. Iskoláit a budai főgymnasiumban és a pesti egyetemen kitünő sikerrel végezvén, 1832-ben (okt. 20.) a bölcsészet, 1836-ban pedig a törvények tudorává avattatott, s miután 1838-ban Pesten a természeti jogot rövid ideig helyettesként tanította, ugyanazon évben a zágrábi akadémiához a természetjog és a magyar közjog rendes tanítójává neveztetett: 1845-ben Zágrábmegye rendei által az ottani megyei törvénytudományi választatott s a rögtön-ítélőszék s megyei levéltár rendezésére kiküldött megyei választmány tagjai közé soroztatott. Ugyan 1845. nov. 22-dikén, jogbölcséleti és történeti értekezései tekintetéből a magy. tud. társaság törvénytudományi osztályában levelező taggá választatott meg. 1846. szept. 13-án a pesti királyi, 1847-ben pedig a gráci cs. k. egyetem jogtudományi karának tagjai közé vétetett fel s a győri akadémiához tétetett által. 1848-ban a pesti egyetemnél lett jogtanár, hol hosszasan a jog- és államtudományi encyclopaediát, bölcséleti jogtant, s a nemzetek jogát tanította magyar nyelven. Akadémiai előadásait alaposág, világosság, és egyszersmind klasszikai zamat és elegancia tették kedvesekké; egyetemi előadásai is öröme- és gyönyörűségei voltak tanítványainak, kik őt mint vezető-oktató barátjukat szeretve tisztelték s e tisztelet külső jeléül arczképét is kiadták. 1869-ben a hétszemélyes táblához bírónak lett kinevezve, onnét ismét visszament egyetemi tanszékére. A közoktatásügyi miniszterium vezetését 1871. február 16-án vette át. Igazságügyi miniszter 1872. szeptember 2-án lett. A bekövetkezett pártfuzió alkalmával leköszönt. Ő Felsége ezután kinevezé a közoktatásügyi tanács elnökének. Haláláig ismét igazságügyi miniszter, elnöke a hivatalnokok egyletének, belvárosi iskolaszéki tag, valóságos belső titkos tanácsos, a Lirórend vítéze, a magyar tudományos akademia alelnöke stb. stb. Meghalt 1886. ápr. 30.

Született, mint igénytelen család gyermeke, növekedett küzdelmek között nemes ambíciókkal telt szívében; élt egyszerűen mint polgár, tisztelet s kegyelet tárgya mint tanár és ember; meghalt mint hős, utolsó perczig munkában, királya, nemzete által siratva.

„Ne sirjatok! Ez férfi volt; e ravatalnál tapsol a világ“! . . . . e szavakkal vigasztal a költő, s vajjon ki ne írná fel e szavakat szívesen Pauler Tivadar sirkövére is? — S mégis oh költő! lehet-e nem sirni, mikor a végtelen észszel megáldottat véges lénynek kell tudnunk? mikor jellemet, erényt, tudományt, vívmányt, dicsőséget, érdemet egy helyen látunk végződni: a sirnál. Oh, hogy az ilyen életeknek is pusztulniok kell! Hogy rájok is illik a keserű filosof gunyja: „Hivém, derék vagyok nagyon, s egy rossz gödörben megbukom.“

Ezt a gödröt, ezt a sirt glória övedzi, dicsfény árasztja be. A szellem glóriája, melynek a letett tetem volt temploma; a dicsfény, melyet egy fejedelmi férfiú árasztta reá, ki tédet hajtott hívének ravatalánál; ki imádkozott e puritánért, kinek emlékezetét a hálás fejedelem és a hálás nemzet meg fogja őrzeni egyaránt, mindenkor.

Meginog a toll a reszkető kézben, ha csak a gondolat is kísért: jellemezni, hűn másolni az egész férfiut. Olyan embert, kit a történelem követel magának, törpék meg ne közelítsenek.

Meghajolva a szellemóriás nagysága előtt, egészét átengedve a jogosultaknak és hivatottaknak, mégis megragadom az alkalmat. hogy részint személyes érintkezés és megfigyelés, részint pedig hiteles kutforrások nyomán elmondjak olyanokat, mik majd ujdonságuk által hatnak, majd pedig összehasonlításokra egyenesen kihivnak.

Ujdonság lesz sokak előtt, hogy a kegyelmes ur, a Lipótrend nagy keresztese, a király kegyeltje, az akadémia alelnöke, a legjelesebb egyetemi professor, nem tartotta érdemetlen dolognak azt, hogy egy „simplex elemi iskolának“ (mint egy igen ismeretes valaki egy orsz. tanítógyűlés utáni tósztban mondta) iskolaszéki elnökévé legyen. — És milyen elnök! „Miniszteriumának valóban első hivatalnok volt“, — ezzel jellemzi őt találólag egyik napilapunk. Ilyen „első“ volt ő az iskolaszékben is; nem rangjánál, nem állásánál, nem egyéb-nél fogva. mint a pontos kötelességteljesítés, az állás helyes és nemes felfogása által.

Utána nézett mindennek, sarkában volt minden dolognak és minden embernek; szerette a gyermekeket és nagyra becsülte a tanítót. — Ment is a dolog mint a karikacsapás, és vajha menne ugy most is, és venne ugy mindenütt! — Az első iskolaszéki ülésen meg tudott zavarni egy pár „immel-ámmal“ urat, kik állásukat nem annyira humanistikai, kulturalis, mint inkább politikai szempontból szerették felfogni. „Z. ur, ön a II. osztályok látogatására vállalkozott“ e hóban, és nem tette ezt, legyen szives megmondani mulasztásának indokait?! E kimért szavak elégségesek voltak az illető urat vagy arra megtanítani, hogy ezután „elvallalt kötelességeit“ el nem mulasztja, vagy arra: itt nekem politikai narancsok nem, csak legfeljebb fanyar citromok teremnek, lássunk hát odább! Mindkét végeredménynek hasznát az iskola látta.

Komócsy József volt az iskolaszék jegyzője, s jobban, össze-illőbben a sors két embert nem játszott egymás mellé. Az elnök a megtestesült világosság, határozottság és rövidség a kérdések fölvetésében, a határozatok kimondásában; a jegyző ugyanolyan styllita, — pontos, akkurátos és gyors. Amint az elnök kimondta: „egyéb tárgya a mai ülésnek nem lévén“ . . . K. már közbevágta: „A mai gyűlés jegyzőkönyve felolvastatik és hitelesítettik“, — mert az prompt készen volt, — sőt, ami csudálatos, — sokszor a jegyzőkönyvi kivonatok és melléklendő föliratok is. — Ez a gyorsaság és munkabeli ügyesség imponált még a munkás és fáradhatlan Paulernek is.

Az osztályokat szorgalmasan látogatta, törődött mindennel, s tudott mindenről. Szelidséggel és szivélyességgel közeledett a tanítóhoz. Vizsgálatokon ékes szavu magasztalója volt a tanítói érdemnek s elismerését tettekben is nyilvánította. Egyiknek fiát juttatta stipendiumhoz, másiknak atyját segítette a jól megérdemelt elismeréshez, ismét a másikat válságos időkbén hozta vissza idegen földről családjá körébe. Apánk volt és barátunk és jóltevőnk, s mindez kéretlenül csupán, mert érdemesnek találta, hogy velünk foglalkozzék, törődjék, amiből

aztán az elismerés és becsülés magától következett, — a mint azt cselekedetei mutatták.

Örült mindnyájunk sikerein, bármi téren érték is azt el, s mindig voltak gratuláló, biztató szívélyes szavai. Mikor néhai B ä c k e r Gy ö r g y ö t a király érdemrenddel tüntette ki, első volt a gratulánsok közt; első a részvényilatkozók közt, mikor ez a Nestor meghalt, s eljött az aggastyán temetésére is. Egy másik tanítóval az utcán találkozik, kezén három fiacskája. „Ah, ezekért már érdemes volt hazajönni Boszniából;“ s rohant odább, hogy az apának még csak alkalmá se legyen köszönetet mondani azért, mert a kegyes ur volt éppen az, aki őt haza segítette.

Az iskolaszék élén annyira jól érezte magát, hogy mikor a királyi meghívó újra a miniszteri székbe ültette, bucsuzójánál ezekkel a szavakkal vált meg: „Minden elvállalt kötelességemtől könnyen válok meg, csupán az iskolákat, csupán az iskolaszéket hagyom el nehéz szívvel. De ha már vezetőjük nem lehetek tovább, j u t a l m a z z a n a k meg azzal az egy kegyességükkel, hogy tovább is megtartanak ezen testület közlegénye gyanánt!“ . . .

Mint közoktatásügyi miniszter ép oly lelkes, törhetlen barátja volt az iskoláknak és tanítóknak. Nem a fa lombját öntözte csupán, nem a felsőbb oktatásra vetette magát egyoldaluan, hanem a gyökereket, a népiskolát támogatta első sorban. Nem is csinált évente új tanterveket, hanem időt engedett, hogy a meglevőnek alapján sikerek is legyenek felmutathatók. Nem védte a középiskolákban a classikus nyelveket ma, hogy holnap egy ezeket kibuktató könyvet és irányelvet segítsen fölszínre. Nem nyújtott be törvényjavaslatot ma, hogy pár hó múlva rendeletileg másként, éppen ellenkezőleg intézkedjék. „Inkább mitsem tenni, mint elhamarkodva és rosszul tenni,“ mondta 1871-ben, s ez az irányelv jól hangzanék ma is sokak ajkán. — Nem „ott vette a tanfelügyelőt ahol találta“, (a kataszteri pót-becslőbiztosok, építési rajzoló és a megyei alantás közegek közül) hanem „kiválólag csak oly férfiakat alkalmazok, kik a tanügynek s z o l g á l t a k, s elvül fogadtam el, hogy lehetőleg azokra leszek tekintettel, kik a n é p t a n i t á s sulyos pályáján hosszabb ideig működtek, azért is, hogy példával mutassam meg, miszerint ezen pálya is olyan, melyen az, aki magát kitünteti, némi elismerésre, jutalomra, előléptetésre számíthat“ (1872.)

Ez egy kissé másként hangzik, mint egy soproni beszéd, melyben az összes népiskolai tanítók, és egy országgyűlési beszéd, melyben az összes középiskolai tanárok azt a bókot kapták, miszerint semmit sem érnek, vagy legalább is csak egy nagyon kicsikével többet a semminél. Ilyenek ellenében ő azt az állítást bocsájtá nyilvánosságra 1871-ben: Az összes oktatásügy a tanítók és tanárok kezében van; de nemzeti műveltséget rövid idő alatt előteremni lehetetlen, itt szellemi erőkre, tanítókra, tanárookra van szükségünk! Az irni tudó és szerető, az önálló véleménynyel bíró tanító nem volt ignorálás vagy megvitatás tárgya, hanem azt becsülte, támogatta, utaztatta, s az őt megillető helyre állította. Ha ő jubileál vala mint közoktatásügyi

miniszter, alig ha kapjuk a sopronyi és országgyűlési bókot attól, kinek tantervei szerint lettünk nagyrészt gyurva, kinek kinevezettjei voltak tanáraink, kinek hosszas kormányzása alatt kaptuk legnagyobb részt tanítói és tanári képe s i t é s e i n k e t.

A tanítói nyugdíj, a tanítói árvaházak eszméje, a tanítói karrá való alakulás, az országos tanítói gyűlések, az iskolai és népkönyvtárak mind Pauler miniszterkedése alatt vertek gyökeret.

Mint igazságügy-miniszter is hathatós támogatója volt a közoktatásnak. Behozta és terjesztette a rabok iskoláztatását s életet adott az első gyermekjavító intézeteknek.

Senki több önérettel nem mondhatta magáról: „Érzem, hogy akaratom, törekvésem a legjobb volt; nem vesztettem el azon öntudatot, hogy valamint ezelőtt, úgy most is, kötelességemnek pontos és lelkiismeretes teljesítését életem főfeladatául tekintem; nem vesztettem el annak öntudatát, hogy én soha mellékezelzeteket nem tartottam szem előlt, hanem az ügy szentségét szolgáltam és szolgálom“ . . . .

Öszintébb vallomással alig zárhatom be e kis emlékeztést, mint a „Paedagogiai Szemle“ 1882-diki nyilatkozatával: „Csak a tanítóknak volt Pauler, a volt tanár, kedves közoktatási miniszterük. Csak a tanítók tudtak az ő minisztersége mellett lelkesülni!“ Mert fényéből nekünk is osztályrészt engedett, s vele közös célunk volt: „Istennek dicsőség, magunknak munka, s a szabad egyénben érvényre hozni mindent, mi benne van;“ — a szent szeretet nevében, a szent szeretet fegyverével.

Az a sir, mely Pauler Tivadar tetemeit takarja, zarándok helye lesz az igaz magyar tanítónak mindig, az lesz Rómája, Jeruzsáleme, Mekkája, biztosítója, lelkesítője, támogatója, főlemelője, önérettre keltője. — Ez a hant leszen Antaeus földje, mely új életet, új erőt adand

Amonazró.

Elmefuttatás — komoly ügyben.

(A Budapesti Tanítótestület figyelmébe ajánlva)

Nekünk, fővárosi tanítóknak sok óhajlásunk leh . . . va melyre nézve a vidéki kartárs, csaknem kivétel nélkül, önelégülten mosolyog. Igaz, hogy vidéki kartársaink távol esve a fővárostól, nem ismerve ennek viszonyait, az itt működő tanerőknek épp a főváros helyzetéből előálló nehézségeit s ezzel való súlyos küzdelmeit: ha nem is irigy, de vágyó lélekkel gondolnak reánk, s közülök a legtöbb, kit családi vagy anyagi érdek teljesen nem köt, szívesen ott hagyná vidéki — mindenesetre nyugodtabb, ha bár nem is kényelmes — állását, csöndes, barátságos lakását, melynek udvarán nyaranta valószínűleg lugas, pázsit, virág diszlik és madár dala andalít; — mindezt kész örömmel otthagyná egy kis fővárosi „cifra nyomorúságért“, azért, hogy itt lehessen a „központban“, az ország szívében, hol annyi minden van, mi a lelket gyönyörrel táplálja, édesíti a röpken haladó élet perceit stb. stb.

Kétségtelenül igaz, hogy a fővárosi élet sok mindent és ezek között sok oly élvezetet nyújt akár a hivatalos állást, akár a magánéletet tekintjük, mit a provincián fel nem találhatnánk. A nemes ambícióknak is tágabb tere nyílik a működésre. De e működés itt többször válik meddővé s bármily magasztos ügy szolgáltatásban alig, vagy ritkábban válhat oly hálássá magára az ügyre, mint vidéken. Hányan jönnek ide reménytelen kebellet és foglalnak állást, telve a fenségest kutató becsvágygyal, híven, hogy az iskola négy falán kívül is missiót teljesíthetnek a tanügy javára. És ha távoznak innen, vagy maradnak is tovább küzdve, legtöbbször egy válik igazgató: hogy reményük nem valósult, ambíciójuk szárnyaszegetté lőn. Miért van ez így? — Mert kisebb téren könnyebben és üdvösen lehet kisebb méretű erővel is missióra vállalkozni és azt teljesíteni. Nagyobb téren, nagyobb erők között a kis erő: törpe cserje a nagy erdőben.

De hisz nem az a célunk, hogy tüzetes párhuzamat vonjunk a vidéki és fővárosi tanítósság állása, teendői és általános körülményei között. Ha mégis így elkalandoztunk, az az oka, mert ismerjük itt és próbáltuk ott az életet, mivel élveztük a vidéki tanítói lakás édesded, nyugalmas adó kedvességét, kényelmét; és szenvedjük itt a fővárosi lakás drágaságát, kényelmetlenségét és élvezzük azt a nyugalmas, mit leggyakrabban — nem ad.

Oh igen! fővárosi lakás fővárosi tanítónak, mit hivatalos lakás-pénzével fizet: nem ad, nem adhat nyugalmas, annál kevésbbé kényelmet és még kevésbbé egészséget!

Pedig, a ki nehéz munkában tölti nappalának legtöbb idejét, ki szívvel, lélekkel, ésszel, erővel fárad a közjóért, a haza legszentebb, legéletbevágóbb érdekeiért: az bizonyára nemesen és jól kiérdemelné mindazt, a mit egyebekben kívül egy tisztességes lakás az élet elviselhetőbbé, üdébbé tevésére nyújthat.

Ámde, hogy szerezhethet ilyen lakást a harmadfokú tanító 150, a másodfokú 200, és az elsőfokú 250 frtért manapság, a midőn itt a fővárosban 150 frtért tisztességesebb háznál ugyiszólván csak hónapos ágy kínálkozik s 200—250 frtért csak egy szoba vagy legfőlebb két szobának alig nevezhető valami, de ez már a külvárosok külső szélein kapható csupán.

Mily boldog vagy falusi kartársunk, ki a lakás-nyomorról mit se tudsz! És mi, mintha veled egyformán élvezhetnők a kellemes lakás idylli örömeit, még akkor is, mikor a polgári és realiskolai tanárok lakbéremelésért kérvényeznek, — mi még most is némák vagyunk, édes meglegedettségre vallón.

Pedig, bár méltányoljuk és a viszonyok szerint igazságon alapulónak tudjuk a polg. és realisk. tanerők kérelmét; de kimerjük mondani, hogy ezzel szemben a mi állapotunk valóban tarthatatlan. S alig hiszszük lehetségesnek, hogy a főváros, ennek tanácsa és közgyűlése, mely végre látja, tudja, ismeri a lakásviszonyokat, a tanítók fizetését és anyagi küzdelmeit a létben a létért; mely látja, tudja, ismeri a tanügy szerepét és azok teendőinek fontosságát, megbecsülhetlenségét, kik azt élet-

hívásukkal közvetlen munkálják és előbbre viszik; mindezt ismerve, tudva, látva majdnem lehetetlen, hogyha minden irányban indokolt kérelemmel eljárulva a nyomasztó szükség, nemes higgadság és mély tisztelet hangján méltányossági vagy inkább igazságérzetéhez esedezünk: majdnem lehetetlen, hogy megtagadja tőlünk hidegen azt, mit az élet-követelte szükségeken kívül, messzeható erejű magasztos pályánk terhei után is érdemlünk.

Nincs semmi, mi ellennünk szólhatna, mint elfogadható érv. Az a sokszor hangoztatott mondás, hogy nekünk fővárosi tanítóknak módunkban áll tisztességes mellékjövedelemhez jutni: frázissá zsugorodik az élet igazolta amaz igazság mellett, hogy Budapesten 6—8 száz és 1000 forint fizetésből oly tisztességesen megélni lehetetlen, mint azt egy tanító, munkájának fárasztó sulya és következményeinek hordereje által érdemli és várhatja, s mint ezt tőle a társadalom, a nemzet, mely legdrágább kincseinek, gyermekeinek szellemi és erkölcsi alapvetését bizza rá, méltán követeli.

De frázissá törpül sok egyéb ellenvetés is, ha rámutatunk, hogy kőműves segéd, 8 hónapon át napi átlagos 2-50 frt bér mellett 600 frtot keres, és így van a legtöbb más iparaggal is, ha nem jobban. Már pedig bármennyire tiszteljük, és egyáltalán nem kicsinyeljük az ipar munkásait és dolguk fontosságát: mégis a kvalifikációtól eltekintve, csak többet vár a társadalom és többet igényelhet ettől egy tanító, mint egy iparossegéd. A mesterekkel nem is merünk összehasonlítást tenni.

És vajjon mire mutat — mondjuk ki nyiltan — az az ugyszólván üzletszerű hajsza, mi a mellékkeresetért foly a tanítóság jó nagy részénél?

Ezerszer fájdalom! arra, hogy a megélhetésért különösen azok, kik családdal bírnak, elkeseredett harczot vívnak. Mert ne higye senki, hogy az a tanító, ki szívében fenkölt érzést, lelkében lángot, önrzertet és becsvágyat táplál, hogy az a tanító az önmegalázás égetőn kínos érzése nélkül lépje át a kondíciós ház küszöbét.

Keserű kenyér az, melyet az ily keresmény juttat a tanító gyermeke szájába; de végre is, ha nincs más, jó ez is. — Fanyaran keresett pénz az, mely így pótolja a lakbér-összeget!

És sokat, vagy éppen megtakaríthatót a hivatalosan kiszabott órák száma miatt sem lehet már fisikailag sem keresni a magántanításra legkeresettebb fővárosi tanítónak sem. De, hogy kereshet-e valaki és mennyit magán uton: az elvégre is senkire sem tartozik, ha egyébként kötelességét teljesíti. Annyi áll, hogy akár jut közülünk valaki — sokszor megalázó — mellékkeresethez, akár nem: a viszonyok igen-igen nyomasztók, anyagi biztos javadalmazásunk egészben, de lakásbér-általányunk a körülményekhez mérten aránytalanul csekély, és ezt szájunktól, ruházatunktól, családjainktól való megvonással kell pótolnunk.

Távol vagyunk tőle, hogy mindazt kimerítettük volna, mi ez ügyben érdekeink és az elvitázhatatlan igazság nevében elsorolható

lenne. Vázlatosan, a mint az élet igaz és maró benyomásai tollunk hegyére torlaszolták a szót vagy inkább panaszt — úgy irtunk.

De hiszünk, reménylünk és bizunk abban, hogy ha állapotaink csak e vázlat szerint is feltáratnak és forró kérelem alakjában meggyőzőleg tolmácsoltatnak ott, hol az élet reális oldalát is bölcsen ítélő és nemesszívű apák — a tanács és közgyűlés tagjai döntenek anyagi dolgaink felett: bizunk, reménylünk és hiszünk, hogy ott, ha csak pénzügyileg lehetséges — miben a jószándék mellett hihetünk — lakásbérünket az általános tanügy javára is, mely nyugodtabb lelki működést föltételez, fölemelni képesek lesznek.

De magától semmi sem történik a nap alatt. Tenni kell, mint tesznek mások is saját ügyeikben. H a m a g u n k n e m t e s z ü n k : k i r e é s m i r e v á r u n k ? !

Alom.

A népiskolai felügyeletről

I.

E czim alatt bocsátott közre R e g é c z y József, nagyszombati rk. tanítóképezdei tanár egy hosszabb tanulmányt. Ugy maga a tárgy, mint feldolgozása megérdemli, hogy tüzetesebben foglalkozunk vele; hogy szerző nézeteit bővebben megismertessük a Népn. Lapja. t. olvasóközönségével s ez ismertetésünkhöz saját nézeteinket is hozzá fűzzük.

Ismertetésünkben szerző eszmemenetét követjük, midőn első sorban a „laikus felügyeletről“ szolunk. Midőn szerző „laikus felügyeletről“ beszél, kizárólag a „világi“ felügyeletet érti alatta. Az egyházi felügyeletet egyszerűen „egyházi felügyelet“-nek nevezi, megkimélvén azt a „laikus“ jelzőtől. Mi e megkülönböztetést nem találjuk indokoltnak. Szerintünk tökéletesen egyre megy, akár divatos szabásu blúzban, akár földet seprő reverendában kontárkodik valaki „a népnevelés tágas mezején;“ egyik olyan laikus, mint a másik.

A „világi“ felügyeletet — szerző szerint — az iskolaszék és tanfelügyelő gyakorolják. Működésük személyes és közvetlen befolyáson alapszik; azért téves és elitélendő az, ha a felügyelő működését a poros akták közé temeti, mint ez nálunk történik. A felügyelet, az szerint, a mint az iskola belső, vagy külső ügyeivel foglalkozik, kétféle: szakfelügyelet és helyszini felügyelet. Az első a kir. tanfelügyelők, az utóbbit az iskolaszékek gyakorolják. A szakfelügyelő legfőbb teendői: „1. megbírálja a tanító munkáját, még pedig nemcsak annak eredményét, hanem a tanításnak módszerét, s a meglevő iskolai eszközök felhasználásában tanusított ügyességét. 2. De nemcsak megbírálja a tanító összes iskolai működését, hanem a mi még fontosabb, az észlelt hibákat helyreigazítja.“ Az ily irányu felügyeletet csak szakember gyakorolhatja, ennél fogva szerző igazat ad azoknak, kik „az iskolaszékek, mint szakfelügyelők ellen harcolnak.“ — A szakfelügyelet e meghatározását mi is föltétlenül aláírjuk.

A külső felügyelet (helyszini felügyelet) kiterjed a következőkre:

1. a tanító erkölcsi és nyilvános élete; 2. az iskolai munka végrehaj-

tása: 3. az iskolai fegyelem és rendtartás ügye; 4. az iskola és a szülők közti egyenetlenkedések elintézése, valamint a tanítók közti viszályok kiegyenlítése; 5. az iskola és a tanító védelme; 6. a gyermekek rendes iskolalátogatása; 7. az iskola felszerelése; 8. az iskolai vagyon kezelése, gyarapítása; 9. tanítóválasztás stb. — Az iskolaszékek ügykörének illetően meghatározását mi éppen nem tudjuk helyeselni. Az élet az iskolaszéki és gondnoksági intézményeket merőben feleslegesennek bizonyította; mert általában több rossz, mint jónak levének kútforrásai. Leggyakrabban ellenkezőjét eredményezik annak, a mit általuk nagyszellemű alkotójok elérni kívánt: kontárkodásaikkal zaklatják a tanítót, viszályokat támasztanak s ez által elidegenítik a népet az iskolától. Hogy a különben magasztos intenciójú intézmény a gyakorlatban ily fanyar gyümölcsöket terem, annak egyik okát az intézmény szervezetében, másikat kulturális viszonyainkban találjuk.

Az intézmény szervezeténél fogva szerfelett mélyreható befolyást enged meg az iskolaszék tagjainak az iskola belügyeibe, mely befolyást ezek a leggyakrabban vagy nem gyakorolnak, vagy visszaélnék vele. Mindkét esetben az ügy vallja kárát eljárásuknak; mert nincs közeg, mely hatáskörüket czélszerűen betöltené. Ez a szervezet hibája.

Kulturális viszonyainkban találjuk ama másik bajt, hogy iskolaszéki tagoknak való, „ahhoz értő“ elemet nem minden bokrban találunk; holott iskolaszéknek mindenütt kell lenni. Az iskolaszékek tagjai a legjobb esetben is csak laikusok, nagyrészt pedig olyan egyének, kik az általános műveltségnek sem állanak azon a fokán, mely őket arra képesíthetné, hogy a népokt. intézetek nagyfontosságú czéljait csak méltányolni is tudják, annál kevésbbé arra, hogy ezen intézetek vezetését eszközölhessék.

Üssük fel csak tanügyi lapjainknak az iskolaszéki intézmény megalkotása óta halomra nőtt köteteit, tekintsünk be a tanfelügyelői irattárak aktáiba, nem lesz azokból bajos az iskolaszéki intézmény halálos ítéletét kiolvasnunk. S ez ítélet figyelmet érdemel; mert a legnagyobb szakértő: az élet ítélete. Valamely intézmény üdvös voltát nem abból kell megítélnünk, hogy mi sok minden szépet lehet mellette papiroson összeírni, hanem abból, hogy mit mond hozzá a gyakorlati élet. S ezt tartva szem előtt, azt hisszük nem csak a magunk, hanem a tanítóság nagy többségének nézetét tolmácsoljuk, midőn azt állítjuk, hogy az iskolaszéki intézménynek a teljes eltörlés lenne a legradikálisabb, egyszersmind legczélszerűbb kúrja. Midőn e nézetünknek kifejezést adunk, szükségesnek tartjuk kijelenteni, hogy nekünk iskolaszékekkel soha semmi „bajunk“ nem volt; a bajok utóize gyanánt jelentkezni szokott keserűség érzelme tehát nem befolyásolja ítéletünket. Azon körülményt azonban, hogy az iskolaszéki (gondnoksági) intézménynek káros hatásait közvetlenül nem tapasztalhattuk, nem az intézmény czélszerű voltának, hanem a kedvező helyi viszonyoknak (mindig intelligens s a népnevelés czéljait méltányolni tudó emberekkel volt dolgunk) vagyunk hajlandók tulajdonítani.

A mi most már azon kérdést illeti, hogy ki töltené be az iskolaszék helyén támadt ürt? a mily egyszerű, ép oly könnyű reá a felelet: a tanító. A közvetlen felelősség súlyát iskolája szellemi és anyagi ügyeit illetőleg a tanító vállaira kell helyezni. A rendelkezésére bocsátott szellemi és anyagi eszközökkel vezesse a tanító iskolája összes szellemi és anyagi ügyeit s tartozzék mindezekért közvetlen felelősséggel a felette álló szakembernek: a kir. tanfelügyelőnek. A hol több tanító működik egy intézetnél, képezze az igazgató-tanító a kapcsolatot a tanító és a tanfelügyelő között. — A mi e kivánság ellen felhozható azon ellenvetést illeti, hogy ily irányú intézkedés által ki lenne zárva az iskolát fenntartó nép a közvetlen felügyelet gyakorlásából, s ez által jogai sértetnének meg, erre nézve feleletünk az, hogy az állam összes intézményeit a szó tágasabb értelmében vett nép tartja, s mégis ki van zárva mindenütt a közvetlen felügyelet jogának gyakorlásából. Az iskola éppen olyan állami intézmény, mint a többi; miért képezzen éppen ez az egy kivételt? Széles alapokra fektetett és szabadon nyilvánulható népképviselés ezen alapuló szilárd és nagyjogkörű állam (kormány) hatalom: ez a demokrácia lényege. Ezen a biztos és szilárd alapon gyakoroljon a nép közvetlen befolyást, (mert a közvetlenre a tömeg soha sem képes) valamint a többi állami intézményekre, azonképen az iskolára is. A közvetlen befolyás gyakorlását csak bizza a hozzátérőkre, a szakemberekre, a tanítókra s ezek felettes hatóságaira.

Ez a mi nézetünk. Jól tudjuk azomban, hogy ily gyökeresen a jelen viszonyait a közel jövőben meg nem változtathatjuk. Megelégednénk tehát egyelőre annyival is, ha az iskolaszék (gondnokság) hatásköre csupán az iskola külső dolgaira szoríttatnék. Ezt mondja Regéczy is. E tekintetben tehát teljesen egyetérténénk, ha felfogásunkban nem lenne egy „kis“ különbség. R. külső dolgoknak nevez és tart olyanokat, a melyeket mi nagyon is belsőknek ismerünk. Ilyenek: 1. az iskolai munka végrehajtása; 2. az iskolai fegyelem (!) és a rendtartás ügye; 3. az iskola és a szülők közti egyenetlenkedések elintézése, valamint a tanítók közti viszályok kiegyenlítése; 4. az iskola felszerelése; 5. tanítóválasztás.

Ha az iskolai munka végrehajtása alatt csupán az órák kitarítását érti szerző, akkor egyetértünk vele; különben nem, lévén minden egyéb „belső dolga“ az iskolának. Az iskolai fegyelem és rendtartás ügye, az iskola fontos dolga. Ez nem laikus embereknek való. Az iskolaszék e tekintetben legfeljebb csak annyit tegyen, hogy jelentse fel a tanfelügyelőnek azt a tanítót, ki durván bánik a gyermekekkel. Az egyenetlenkedések „elintézését“ és a „viszályok kiegyenlítését“ továbbra is az iskolaszékekre bízni annyi, mint az iskolát és a tanítót a helyi pletykák és intrigáknak szolgáltatni ki. Az iskolaszék (állván a szülőkből) nem hatóság, hanem fél az iskolával és tanítóval szemben; azért huzza mindig az utóbbi a rövidebbet. Az ilyen dolgok „elintezésére“ pártatlan ember kell, s ez nem lehet más, mint a személyesen nem érdekelt s kellő függetlenséggel bíró kir. tanfelügyelő.

Az iskolaszéknek e tekintetben csupán a „kiegyenlítés“ jogát és kötelességét lehetne meghagyni.

Az iskola felszerelésébeu csupán a butorok és tanszerek árának kiszolgáltatása lehet az iskolaszék feladata; mert a felszerelés maga már paedagogia.

A tanító választást sem biznók az iskolaszékre. Véggövetkezményében ez az iskola „legbelsőbb“ dolga. A kinevezésben mi sokkal több garanciát látunk, mint az iskolaszéki választásban; a protekciót (noha lényegében egy vele) nem tartjuk olyan bajnak nyilvánulása miatt, mint a nepotizmust; mert amaz kevésbé állja utját az érdemesnek, mint emez. A kinevezést jobban figyelemben részesíti (ritkábban fűződven hozzá a kinevezést gyakorló részéről egyéni érdek) a közérdeket, mint a leggyakrabban személyes háttérű választás. Ez általános igazság. Gondoljunk e mellet az u. n. paraszt (legnagyobb számu) iskolaszékek tanítválasztásaira, s legott elmegy tőle a kedvünk, hogy a tanítválasztás jogát az iskolaszékeknel hagyjuk. A létező viszonyok között neveznek ki a tanítókat: a kormány, a legfőbb egyházmegyei hatóságok (püspökök), válaszszák a városi (községi) tanácsok.

(Folytatjuk.)

Ember János.

Irodalom.

Felhívás előfizetésre. Népművelésünk sokat hangoztatott bajai egy közös forrásból erednek s ez a tanítók nyomoruságos anyagi helyzete. Ha bajaink alapos orvoslását akarjuk, azok forrásáig kell visszamennünk; behatóan kell foglalkoznunk fizetésünk kérdésével s a jobb jövő érdekében szélesebbkörű, országos mozgalmat indítani önmagunk és ügyünk iránti kötelességünk. E kötelességnek reám háramló részét rovom le, midőn egy kis könyvet írok „A magyar néptanító anyagi helyzete“-ről. Munkácskám első része a magyar tanítóság anyagi helyzetét ismerteti, logikailag mutatva ki mindenütt az okozati összefüggést, mely népművelésünk bajai és fizetésünk között létezik: második része a megindítandó mozgalom irányát s a teendőket pozitív javaslatok alakjában fejtegeti. — Könyvecském célja, hogy az anyagi helyzetünk javítása érdekében megindítandó mozgalomnak kiindulási pontja legyen. T. Kartársaim tömeges előfizetések által tegyék lehetővé e cél elérését. — A munka terjedelme 5 iv; kiállítása csinos. Ára (bérmentes szétküldéssel): 50 kr. — T. gyűjtőimet kérem, legyenek szivesek az ivateket a begyűlt pénzekkel együtt f. évi június hó 1. napjáig hozzám juttatni, hogy a nyomtatandó példányok mennyiségét illetőleg tájékozhasam magamat. — Hasonló kerelemmel fordulok azon t. kartársakhoz is, kik nem gyűjtőiveken, hanem egyenesen nálam szándékoznak előfizetni. — A munka juliushó közepén fog megjelenni.

Ungváron, 1886 áprilishó 12-én.

Ember János,

állami népiskolai igazgató-tanító,
az „Ungmegyei Tanügy“ szerkesztője.

A Goll János énektanár által szerkesztett s a Galin-Paris-Chevé-féle tanmód után átdolgozott **Elemi Énektan** I. részének II. füzetét vettük. E füzet lágy hangnemű hangeltalálási-, üteny-, és előadási gyakorlatokat, valamint 79 kör- és iskolai dalt tartalmaz. A számjegyrendszeren alapuló ezen énektanításnak már is sok követője van. Megérdemli, hogy a szakférjak vele minél tüzetesebben foglalkozzanak. A füzet Kókai Lajos kiadásában jelent meg Budapesten. Ára 30 kr.

*

„**Pálmaágak**“ czim alatt Kapi Gyula, a soproni ev. tanítóképző-intézet igazgatója igen becses munkát szerkesztett. A 60 lapra terjedő mű 33 egyházi s alkalmi éneket tartalmaz férfikarra. A theologiai s tanítóképző intézetek nagy hasznát vehetik e könyvnek, énektanítási óráik anyagát ebből választhatják ki. Melegen ajánljuk a tanítói s lelkesítő pályára készülő ifjaknak. A diszes kiállítású mű Hornyánszky Viktor akad. könyvtárú kiadásában jelent meg Budapesten. Ára 60 kr.

Vegyések.

— **Dr. Pauler Tivadar temetése** f. hó 2-án nagy pompával ment végbe. Még fényesebbé, felejthetetlenné tette azt **Ő Felsőge, a magyar király személyes megjelenése**. A ravatal az elhunyt jeles férfinak Lipót-utczai lakásán volt felállítva. Megjelentek a temetésen: az összes miniszterek és miniszteriumi iisztviselők, az országgyűlési képviselők és főrendek elnökeik vezetése mellett, a tudományos akadémia tagjai, az egyetemi tanárok, a törvényszékek birói, a főváros hatósága, a katonai hadparancsnokság törzstisztjei, a közléptanodák és más tanintézetek tanárai, tanítói stb. stb. A halottsház környékét 20—24 ezer főnyi ember lepte el. Pont 4¹/₂ órakor érkezett meg a király kíséretével. A közönség mélyen meghatva, kalap levéve üdvözölte a „legelső magyar embert“; hasonlókép a „legnépszerűbb főherceget,“ Józsefet is, a ki szintén megjelent a temetésen. József főherceg és Tisza Kálmán miniszterelnök által kísérve ment föl a király a ház II-dik emeletén levő ravatalhoz s imába merülve, mély meghatossággal hallgatta végig a temetési szertartást, melyet Zalka János győri püspök fényes segédlettel végzett. A szertartás végeztével a király és József főherceg távozott, a drága halottat pedig az egyszerű fokoporsóban a gyászokocsira helyezték s ezzel megindult a gyászkíséret, beláthatatlan embertömeg között haladva a kerpesi-uti temetőig, hol az édes magyar haza szent földében örök nyugalomra tették a nemzet egyik legérdemesebb, legkitünőbb fiát. Legyen áldott emléke s könnyű felette a hant, mely drága porait takarja!

— **Küldöttség a miniszternél.** A tanítók országos árvaházának bizottsága és az „Eötvös-Alap“ gyűjtő és kezelő bizottság f. hó 4-én tisztelettel gróf Szapáry Gyula pénzügyminiszter ur ő nagyméltóságánál, hogy az ország tanítóinak hálás köszönetet tolmácsolja azon képességeért, melylyel Trefort Ágost vallás- és közoktatásügyi miniszter ur ő nagyméltóságával egyetértőleg

kieszközölni méltóztattott ő felségénél, a mi legkegyelmesebb urunk- és királyunknál azt, hogy a fenntnevezett két intézet az évenként rendeztetni szokott állami sorsjátékok jövődelméből támogatást nyerjen. A küldöttség tagjai voltak: Tóth József pestmegyei tanfelügyelő, Péterfy Sándor, Mády Lajos, az újpesti állami iskolák igazgatója, Lederer Abrahám, Szántó Eleázár, Szőke István, a Mayer-féle árvaház igazgatója, Trájtler Károly és Lakits Vendel. A küldöttség vezetője és szónokája Tóth József ur rövid, velős és válogatott szép szavakkal fejezte ki a tanitóság háláját és megköszönte a miniszternek a magyar tanítók iránt tanusított jóakarátát. Ő nagyméltósága kegyteljesen fogadta a küldöttséget; örömenek adott kifejezést, hogy szolgálatot tehet a néptanítóknak is, kiket mindenkor érzett jóakarataról biztosított s azon óhajának adott kifejezést, hogy a hazai tanitóság e két testvér intézete minél jobban megfeleljen céljának és virágozzék.

— **A fővárosi ipariskolák tanárai** a múlt évben 7 ez évben pedig 5 hóig nem kaptak fizetést. A gyakori sürgetés s talán a hírlapi felszólalás is végre arya bírta az Országos iparegyesület igazgatóságát, hogy az állam által megszavazott 6000 frt. segélyt, mely már ápril hó 12-én utalványozva volt, e hó 3-án felvette s a tanároknak 4 havi hátralék — fizetését kiadta. Minthogy a belügyminiszter a főváros ama határozatát, melylyel az ipariskolák céljára 4200 frtot szavazott meg, jóváhagyta, remélhető, hogy az ipariskolák tanárai ezentul rendszeren kapják illetményeiket.

Értesítés. A „Budapesti Tanítótestület“ által hirdetett földrajzi pályakérdésre három versenyző mű érkezett be május elsejére. Az elsőnek jellegje: „Haladjunk;“ a másodiknak: „A haza mindenek előtt;“ a harmadiknak: „Hamaradár jön tőle kérdem: virulsz-e még szülőföldem?“ A munkák már ki lettek osztva a bírálók között. — **Szőke István**, tanítótestületi titkár.

— **Gyermekek a vádlottak padján.** A budapesti fenytő törvényszék előtt e napokban alig 13 éves jó házból való két gyermek állott, kik ellen lopások vádját emelték. A fiuk közös minisztrálás alatt ismerkedtek meg a templomban s ekkor már két társuk rábeszélte őket, hogy zsebpénzök szaporítása végett lopjanak. A bujogatók azt mondták nekik, hogy lophatnak egész bátran, mert a törvény tizenkét éves gyermekeket még nem büntet. Sirva ismerték be a végtárgyalás folyamán, hogy egy rud szalámit, aszalt szilvát és más alkalommal könyveket is loptak. Egy ízben tetten érték s épp a könyvlopásnál. A rendőrség előtt egyikök álnevet mondott be, nehogy, a mint ma sirva beismerete, nevét az újságok meghurczolják s családja hírnevét pellengére állítsák. A törvényszék felmentette a kis bűnösöket.

— **A magyarországi tanítók árvaházára** ujabban Beregmegye közönsége is 100 frtot szavazott meg. Bár a többi megyék is követnék e szép példát. — Megemlítjük e helyen, hogy a jelen évben rendezendő állami sorsjáték jövődelmének három-tizedrésze már a tanítók árvaházára fog fordíttatni. A felhívás ez ügyben már ki is bocsáttatott.

Szerkesztői üzenetek.

D. K. H a t v a n. Pecsés küldeményét megkaptuk. Szives örömmel nyitunk tért hasznos munkásságának. Atolvassuk, s mihelyt terünk engedi, közöljük. Meg lehet győződve, hogy nem szivesen halasztgatjuk a beküldött munkálatok közlését. Üdvözöljük. — **S. K. B u d a p e s t.** A munkálatot megkaptuk; közlését azonban el kellett halasztanunk a jövő számra. Ily irányu közleményt különben jelen számunk is hoz. — **I. A. A l s ó - L e n d v a.** Örömmel üdvözöljük a N. L. régi. kedvelt munkatársát. Kérjük minél többször felkeresni lapunkat tanulságos dolgozataival. — **K. E. B u d a p e s t.** Megtettük az intézkedést, hogy lapunk legközelebbi számát már a kívánt helyen kaphassa kézhez. — **Sz. L. L é v a.** Óhajása szerint közölni fogjuk. — **D. J. K o r p o n a.** Köszönjük a figyelmet. Kérjük a lapot ezentul is figyelemmel kísérni.

Hirdetmény.

A znióváraljai áll. tanító-képezdében a f. évi tanképesítési vizsgálatok jun. hó 22-én: (regg. 8 órakor) és következő napjain tartatnak meg. Az ezen vizsgálatra jelentkezők folyamodványaikat 50 krral ellátva s keresztlevéllel, tanulmányaikról, tartózkodásukról, erkölcsi-magukviseléséről s végül testi épségükről szóló bizonyítványokkal felszerelve alulírt igazgatósághoz legkésőbb jun. 1-ig küldjék be.

Znióváralja 1886 máj. 1-én

Arányi Antal.
igazgató.

Vizsgaidényre

ajánlom a tek. tantestületeknek minden tekintetben legjobb és czélszerűbbnek bizonyult

vizsgamintalapokat,

melyeket 3 féle kerettel és 3 féle minőségben készítem

A) fajta kék kerettel szép erős papiroson 50 kr.	} 100 drbként
B) " " " " erősebb " 60 kr.	
C) " kék és vörös kerettel dupla angol papiroson . . . . . 85 kr.	

Továbbá

ajánlom saját gyártmányomat, mindenféle irkák, tisztázati füzeteket itatospapírral, rajzfüzetek és rajztömböket, valamint mindennemű iskolaszereket nagy választékban.

Schuler József,

papír, író és rajzeszerek raktára

Budapest, IV. kecskeméti-utca 3. sz. Gyártelep: IV. Zöldfa-utca 40. sz.

➡ Árjegyzékkel kívánatra szolgáltatik. ➡

NEUMAYER EDE

AJÁNLJA A

KÖZÉPISKOLAI TANÁR ÉS NÉPISKOLAI TANÍTÓ URAK

BECSES FIGYELMÉBE

KÖNYVNYOMDÁJÁT

MELY A

legtetszetősebb betűkkel

ÉS A

legczélszerűbb nyomdai szerelvényekkel

levén ellátva

KÉPESITVE VAN MINDENNEMŰ

NYOMDÁSZATI MUNKÁT

A LEGIZLÉSESEBBEN ELŐÁLLITANI.

AZ ÁRAKAT A LEGJUTÁNYOSABBAN SZÁMITJA ÉS T. MEGRENDELŐIT

GYORSAN ÉS KIFOGÁSTALANUL ELÉGITI KI.

ÜZLETI HELYISÉG:

BUDAPEST,

Ó-UTCZA 2. SZ. (IPARUDVAR.)

Nyomatott Neumayer Edénél, Budapest, Ó-utca 2. sz. (Iparudvar)